

BEDRIJFSECONOMISCHE ASPECTEN VAN DE ARBEIDSMARKT

door Drs W. J. v. d. Woestijne

Het Congres over de gevolgen van de Bevolkingsvermeerdering, hetwelk op 26 Maart 1949 op initiatief van het Instituut voor sociaal onderzoek van het Nederlandse volk te Amsterdam gehouden is, heeft de vraagstukken van de arbeidsvoorziening in de aandacht gebracht.

Voor het bedrijfsleven zijn deze vraagstukken van belang, enerzijds omdat de totale arbeidskosten een belangrijk deel van de productiekosten uitmaken en anderzijds omdat bij nieuwe vestiging de positie op de arbeidsmarkt een factor is, die in de beslissing van de vestigingsplaats betrokken behoort te worden.

Wat men gewoonlijk de arbeidsmarkt noemt kan beter gezien worden als een complex van geografische en kwalitatieve deelmarkten. Overgang van aanbod van de ene deelmarkt naar de andere gaat vrij moeilijk. Nog steeds geldt de uitspraak van Adam Smith dat de arbeider het moeilijkst te vervoeren artikel is. Door de moderne verkeersmiddelen is hierin wel enige verandering gekomen, getuige het intensief forensenverkeer, maar ook daaraan zijn toch vrij nauwe grenzen gesteld.

Forensenverkeer eist tijd en verhoogt aldus voor de arbeider het beslag dat op zijn tijd gelegd wordt, zonder dat het voor het bedrijf een productief beslag is. Behalve het offer aan tijd komen hier de kosten van het transport. Juist het forensenverkeer bewijst hoe moeilijk het is de woonplaats van de arbeider bij de werkplaats te trekken. Indien de arbeider gemakkelijker kon verhuizen, dan zou dit kostbare forensenverkeer slechts individueel voorkomen.

Een oorzaak, die hier de moeilijkheden vergroot, is dat de verschillende soorten arbeid niet zelfstandig maar gemeenschappelijk met andere soorten worden aangeboden. Dit geldt in hoge mate voor jeugdige arbeiders. Zij verdienen nog te weinig om zelfstandig hun woonplaats te kunnen kiezen, terwijl ook andere factoren het verblijf in het ouderlijk gezin gewenst maken. Jeugdige arbeiders, jongens zowel als meisjes, moet men dus daar opvangen waar zij zijn. Het forensenverkeer kan hier wel enige verschuiving tussen de ene en de andere geografische markt brengen, maar toch niet veel. Het duurt meestal zeer lang voor op de gehele arbeidsmarkt via migratie of het verplaatsen van bedrijven het evenwicht hersteld is.

De deelmarkten naar kwalitatieve onderscheiding, geven op korte en middelbare termijn nog minder mogelijkheden tot verschuiving van aanbod van de ene markt naar de andere.

Beroepsverandering is buitengewoon moeilijk. Voor deze verschuivingen van de ene markt naar de andere is men dan ook practisch alleen aangewezen op de arbeidsrecruten.

Gebieden met een relatief groot aantal jongens, die nog een functie moeten zoeken, bieden daardoor enig voordeel boven gebieden met een stabiele of zelfs achteruitgaande bevolking.

Als een land overgaat van een regelmatig groeiende tot een stabiele bevolking, kunnen hieruit voor de arbeidsvoorziening moeilijkheden voortvloeien die zelfs op de arbeidsmogelijkheden voor de arbeiders van middelbare leeftijd ongunstig inwerken. Het is dan ook geenszins zeker dat vermindering van arbeidsaanbod steeds een factor is die de werkloosheid naar beneden drukt. Behalve door de vrij scherpe splitsing van de arbeids-

markt in deelmarkten wordt de arbeidsmarkt door een grote onelasticiteit zowel van de vraag als van het aanbod gekenmerkt. De afzonderlijke werkgever bemerkt hiervan onder normale omstandigheden maar weinig omdat hij met een groter of kleiner aantal werkgevers in een concurrentiepositie staat en men in concurrentieposities in de regel een grote partiële elasticiteit waarneemt.

Voor een gehele deelmarkt is de elasticiteit evenwel vrij klein, al weten wij niet precies van welke orde-grootte deze is. Bovendien reageert de vraag naar arbeidskracht gewoonlijk scherper op andere factoren dan op de loonhoogte.

Indien het evenwicht op een arbeidsmarkt dan ook verstoord is, is het op zijn minst genomen dubieus of men alleen met de loonpolitiek tot een evenwichtstoestand kan komen. De sociale gevolgen van deze moeilijkheden om een evenwicht te bewaren worden nog vergroot doordat zowel een klein surplus als een klein tekort tot grote spanningen voert.

Nemen wij aan dat in verband met de turn-over 5 % werkloosheid normaal is, dan is een „teveel” aan arbeiders van 10 à 15 % een sociale ramp en een „tekort” van 5 à 10 % een voor het bedrijfsleven haast niet te dragen bezwaar.

Door al deze omstandigheden zijn de kansen op spanningen op de arbeidsmarkt groot en door de gescheidenheid van de deelmarkten kunnen deze op de deelmarkten nog sterk uit elkaar lopen bovendien.

Voor het bedrijfsleven kan daarom een onderzoek naar de aanbodstructuur van de arbeidsmarkt dikwijls de vorm van een lokaal en functioneel scherp begrensd detailonderzoek aannemen. Hierbij zal het noodzakelijk kunnen zijn lokale markten met elkaar te vergelijken teneinde alternatieven voor de te nemen beslissing te verkrijgen.

Dit vergelijken van lokale arbeidsmarkten is daarom zo noodzakelijk omdat de structuur zeer sterk uiteen loopt. Enerzijds zijn de demografische eigenschappen zeer verschillend en anderzijds geldt hetzelfde voor de economische structuur van de gebieden.

De moeilijkheden ontstaan nu vooral door de omstandigheid dat voor belangrijke delen van ons land de demografische eigenschappen, die van invloed zijn op het arbeidsaanbod juist tegengesteld werken aan de eisen van de economische structuur. Het gevolg hiervan is dat sommige delen van ons land een permanent overschot aan arbeidskracht hebben en andere een permanent tekort. Dat hier inderdaad zeer krachtig werkende factoren werkzaam zijn, blijkt wel uit het feit, dat volgens Dr Steigenga, Praeadvies Congres Bevolkingsvermeerdering, de streken die voor de oorlog als werkloosheidsgebieden golden, ook thans weer (zomer 1948) als zodanig naar voren komen.

Het feit evenwel, dat een bepaald gebied als werkloosheidsgebied naar voren komt, wil nog in het geheel niet zeggen, dat hier voor alle categorieën van arbeidskracht een ruim aanbod te verwachten is. Zulke streken kenmerken zich juist meestal door een vrij eenzijdig aanbod van handarbeiders en technisch ongeschoolden, d.w.z. de quantitative verhouding tussen de soorten arbeid verschilt hier zeer van die welke wij gemiddeld in ons land aantreffen.

Omgekeerd kunnen gebieden, die in het algemeen een tekort aan arbeidskracht hebben, van sommige categorieën een teveel aanwijzen.

Aan een gefundeerd oordeel over de ruimte van het arbeidsaanbod voor een bepaalde onderneming moet dan ook een zeer gedetailleerd vergelijkend onderzoek vooraf gaan. Globale conclusies hebben meestal maar heel weinig waarde bij de beoordeling van de vestigingsplaats gezien vanuit de arbeidsfactor.

Voor ons land als geheel zijn in de toekomst grote spanningen op de arbeidsmarkt te verwachten.

Voor elke 100 mannen die het arbeidsproces verlaten zullen in de periode 1950/55 160 jongeren gereed staan om de opengevallen plaatsen in te nemen.

Indien men nu weet dat dit cijfer voor België 103 is, voor Frankrijk 118 en voor Engeland en Wales 110, dan is het duidelijk dat ons land een zeer uitzonderlijke positie in West-Europa inneemt.

Dit naast elkaar stellen van 160 recruten tegenover 100 uitvallers kan gemakkelijk een verkeerde indruk vestigen. De gedachte kan n.l. opkomen dat wij nu ineens voor een catastrofaal arbeidsaanbod komen te staan. Niets is minder waar dan dat. Ook voor de oorlog zochten een veel groter aantal een werkring dan dat er plaatsen beschikbaar kwamen. Deze toestand behoort reeds vele generaties tot de „normale” demografische en economische structuur van ons land. Voor een nieuwe situatie staan wij dus niet.

Tijdens de grote depressie 1930—1936 was ons bedrijfsleven evenwel niet in staat dit aanbod op te nemen. Sedert dien hebben zich nog wijzigingen in onze economische structuur voltrokken, die waarschijnlijk de opneem-capaciteit van het bedrijfsleven in ongunstige zin hebben beïnvloed.

Thans merken wij dit nog niet duidelijk. Integendeel, het heeft er nog de schijn van alsof er een vrij algemeen tekort aan arbeidskrachten heerst.

Hiervoor zijn vooral, volgens Dr Steigenga, aansprakelijk:

- a. de gedaalde arbeidsproductiviteit.
- b. de mobilisatie van een deel van onze krijgsmacht.
- c. de overheidsdiensten.
- d. het werk voor herstel en wederopbouw.

Wij zouden er hier nog op willen wijzen, dat noch het bedrijfsleven, noch de afnemers een juiste calculatie kunnen maken.

Het bedrijfsleven kent de vervangingswaarde van de geproduceerde goederen meestal in het geheel niet, dus is het mogelijk dat men doorgaat met produceren terwijl de economische offers, die aan deze productie inhaerent zijn, niet worden goedgemaakt.

Onze hoge conjunctuur zou zo wel eens ten dele tot een „Fehlkalulation” teruggebracht kunnen worden.

Ook de afnemers kunnen veelal hun economische positie onvoldoende bepalen. Er zijn daarom redenen aan te nemen dat het aanbod tegen te lage prijzen en de vraag tegen te hoge prijzen in de markt verschijnt. Het behoeft ons niet te verwonderen dat onder deze omstandigheden een grote vraag naar arbeidskrachten bestaat en dat wij dus de situatie op de arbeidsmarkt niet mogen afmeten naar wat wij thans waarnemen.

Reeds is een kentering waarneembaar. Kantoorphoneel en ongeschoolde handarbeiders, die door welke oorzaak ook, uit het productieproces gestoten zijn, kunnen thans reeds moeilijk aan het werk komen. Globale maar recente cijfers wijzen duidelijk op een afnemen van de vraag en het toenemen van het aanbod bij de arbeidsbureau's.

	Mannen		Vrouwen	
	Febr. '48	Febr. '49	Febr. '48	Febr. '49
Aanvragen werkgevers ...	39.500	25.700	22.000	18.400
Aanbiedingen werknemers	67.300	84.000	7.600	8.700

Hoe voorzichtig men evenwel zulke cijfers moet hanteren blijkt wel uit het feit, dat in de ruim 9000 industriële bedrijven die regelmatig kwartaalcijfers aan het Centraal Bureau voor de Statistiek verstrekken, van een vermindering der werkgelegenheid nog geen sprake is.

Maar mede dit feit bewijst juist dat de arbeidsmarkt niet als één geheel beschouwd mag worden maar dat men het deelmarkt-karakter steeds in het oog moet houden.

Overzien wij de gehele arbeidsmarkt, dan blijken er zowel op de lange als op de korte termijn zeer belangrijke spanningen te bestaan, die zich zelfs gelijktijdig kunnen uiten in een tekort en een teveel, zij het dan ook op lokaal of kwalitatief verschillende deelmarkten. Voor het bedrijfsleven zijn deze spanningen en verschillen van belang, omdat zij de soepelheid van de vervanging en de kwalitatieve gevarieerdheid van het aanbod in gunstige of ongunstige zin kunnen beïnvloeden, nog afgezien van de invloeden die op de loon- en salarissenormen uitgaan.

Vooraf bij planning op de lange termijn en meer in het bijzonder bij de beoordeling of men bij uitbreiding van een bedrijf al dan niet tot geografische spreiding zal overgaan, mogen deze aspecten van de arbeidsmarkt niet over het hoofd worden gezien.

HET ACCOUNTANTSBEROEP IN DENEMARKEN

door A. A. Vervoort

Zoals bekend is het accountantsberoep in Denemarken reeds sedert 1930 wettelijk geregeld. Nu de regeling van het beroep in Groot-Brittannië tot stand gekomen is, terwijl wij ook in het Aprilnummer melding konden maken van het wetsontwerp betreffende de wettelijke regeling van het beroep in België, lijkt het ons dienstig een kort overzicht te geven van de situatie in Denemarken na bijna 20 jaar wettelijke regeling. Wij zullen daarom hier nog enige gegevens laten volgen, welke ontleend zijn aan een exposé van H. Hjerks Jeppesen, uitgebracht op het Congres International de Comptabilité 1948.

Daar momenteel — op de laatste accountantsdag is dit duidelijk gebleken — het contact tussen de vooraanstaande accountantsverenigingen de belangstelling van de Nederlandse accountants heeft, is het interessant te vernemen, dat de verenigingen in de noordelijke landen, dus Noorwegen, Zweden, Denemarken en Finland, reeds vele jaren zeer nauw samenwerken. Er is zelfs een Skandinavisch Secretariaat dat te Oslo zetelt.

Deze samenwerking past geheel in het algemene streven tot samenwerking der regeringen dezer landen, dat onder meer tot uitdrukking komt in een streven tot unificatie van de wetgeving in de Skandinavische landen. De Benelux heeft blijkbaar in deze Skandinavische samenwerking een partner, zo niet een voorloper. Het zal voorts niet algemeen bekend zijn, dat de taalverwantschap tussen deze landen zo groot is, dat op Skandinavische congressen iedere vertegenwoordiger zijn eigen taal spreekt en schrijft, zonder dat hierdoor de gang van zaken wordt bemoeilijkt, noch behoefte aan tolken of vertalingen ontstaat. Het is dientengevolge zeer waarschijnlijk dat de Deense regeling in grote lijn een afspiegeling geeft van de in de Skandinavische landen heersende opvatting.

De wettelijke regeling van het accountantsberoep in Denemarken vindt haar fundament in het Deense Wetboek van Koophandel en aanvullende